

МЕРОСНИ ЭГАЛЛАШ МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУНЧИЛИКНИНГ ТАҲЛИЛИ

М. Шодмонова

ТДЮУ мустақил изланувчиси

e-mail: shodmanovamokhira@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Меросни ҳуқуқий тартибга солиш узоқ вақтдан бери маданиятлар ва цивилизациялар орасида муҳокама ва мунозара мавзуси бўлиб келган. Бу мавзу атрофидаги мақол ҳикматлари инсоннинг вафотидан кейин бойлик ва мулкни тақсимлаш билан боғлиқ чуқур илдиз отган жамият нормалари, қадриятлари ва таъвишларини акс эттиради.

***Калит сўзлар:** мерос таркиби, “мерос мол-мулки”, “мол-мулк”, “тоза кўринишда”.*

АННОТАЦИЯ

Правовое регулирование наследования уже давно является предметом дискуссий и споров среди культур и цивилизаций. Пресловутая мудрость, окружающая эту тему, отражает глубоко укоренившиеся социальные нормы, ценности и опасения относительно распределения богатства и собственности после смерти человека.

***Ключевые слова:** композиция наследия, «объект наследия», «собственность», «чистый внешний вид».*

КИРИШ

Мерос тушунчаси доктринал тус касб этади, чунки бир қатор мамлакатлар қонунчилигида, шу жумладан миллий қонунчиликда ҳам унга синоним бўлган “мерос” тушунчаси қўлланилади. Бироқ қонун чиқарувчи кўрсатиб ўтилган тушунчани ифодалашда бошқа атамалар, хусусан: “мерос мол-мулки” (ФКнинг 1157-моддаси), “мол-мулк” (ФКнинг 1114, 1120-моддалари), “мерос таркибига кирадиган мол-мулк” (ФКнинг 1153-моддаси)дан фойдаланишини ҳам ҳисобга олиш лозим.

Бунда атамашуносликдаги “хилма-хиллик”да уларнинг бир-биридан аниқ фарқларини белгилаш ва тадқиқ этилаётган институтнинг терминлари аниқлаб олиш лозимки, шу сабабли цивилистикадаги алоҳида категория сифатида “мерос” атамасининг ҳуқуқий моҳияти ва мазмунини аниқлашга эътибор қаратамиз.

Хусусан, А.П.Сергеев ва Ю.К.Толстойлар томонидан бу атамага нисбатан умумий таъриф берилади ва уларнинг фикрича “мерос деганда мерос қолдирувчининг вафотидан кейин унинг меросхўрларига ҳуқуқий ворислик тартибида ўтадиган нарсалар тушунилади”¹.

Ушбу атама Э.Б.Эйдинова томонидан кенгроқ ёритилади: “мерос таркиби – мерос қолдирувчига қонуний асосларга кўра тегишли бўлган ва унинг вафотидан кейин ворислик ҳуқуқи асосида меросхўрларга ўтадиган мерос қолдирувчининг мулкӣ ва айрим шахсий номулкий ҳуқуқлари ва мажбуриятларидир”².

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Н.С.Кириллова мерос активлар ва пассивлардан иборат бўлади, деган хулосага келади. “Актив – меросхўр “тоза кўринишда”, яъни қандайдир чеклашлардан холи ҳолда оладиган мерос очилиши вақтида мерос қолдирувчига тегишли бўлган мол-мулк, мулкӣ ҳуқуқлар йиғинидиси; Пассив – мерос қолдирувчининг қарзлари. Мероснинг чеклашлари сифатида муаллиф васият мажбуриятидаги мажбурият ва мерос тартибида ўтган мол-мулкдан солиқ тўловлари, мерос қолдирувчининг вафотидан олдинги касаллигида қилинган харажатлар, унинг дафн этилиши билан боғлиқ харажатларни киритади”³.

Дарҳақиқат, мерос нафақат актив (ҳуқуқ)лардан, балки пассив элемент (мажбурият)лардан ҳам, бошқача айтганда, қарзлардан ташкил топади. Илгари цивилистикада қарзлар, айрим муаллифларнинг фикрича, мерос ҳажми таркибига кирмаган⁴.

Мерос таркибига фақат мерос қолдирувчи ҳаётлигида унга тегишли бўлган ҳуқуқ ва мажбуриятлар кириши мумкин. Агар ҳуқуқ ва мажбуриятлар мерос қолдирувчи вафотидан кейин юзага келса, бу ҳолда ҳуқуқий ворислик ҳақида сўз юритиб бўлмайди, бинобарин бундай ҳуқуқ ва мажбуриятлар меросхўрда вужудга келади, аксинча ворислик бўйича ўтмайди. Бошқача айтганда, бу ўринда мерос қолдирувчининг вафотидан ташқари, қонунда белгиланган бошқа юридик фактлар ҳам мавжуд бўлиши лозим.

ФКнинг 1118-моддасига кўра, мерос очилган пайтда ҳаёт бўлган фуқаролар, шунингдек мерос қолдирувчининг ҳаётлик пайтида ҳомила ҳолида бўлган ва мерос очилгандан кейин тирик туғилган болалари васият ва қонун бўйича меросхўр бўлишлари мумкин.

Мерос очилган пайтда тузилиб бўлган юридик шахслар, шунингдек давлат

¹ Гражданское право / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – Т. 3. – М.: Статут, 1999. – С. 527.

² См. подробнее: Эйдинова Э.Б. Наследование по закону и завещанию. – М.: Юридическая литература, 1984.

ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳам васият бўйича меросхўр бўлишлари мумкин.

Қонун бўйича ёки васият бўйича ворис мерос очилганидан кейин вафот этса ва уни олти ойлик муддат ичида қабул қилишга улгурмаса, унинг улушини қабул қилиш ҳуқуқи унинг қонун бўйича ёки васият бўйича, агар у мавжуд бўлса, ворисларига ўтади. Ворисликнинг бундай тартибини қонун ворисликнинг ўтиши деб атади (*ФКнинг 1140-1-моддаси*). Ворислар ворисликнинг ўтиши тартибида меросни вориснинг ўлиmidан кейин қолган меросни қабул қилиш учун белгиланган муддат мобайнида қабул қилиб олишлари керак. Масалан, К. 2018 йилда шимолда узок муддат хизмат сафариди бўлди. Шу 5 декабрда у уйига қайтиб келди ва 2018 йил 1 мартда бобоси вафот этиб, унинг мол-мулкига қонун бўйича отаси ворис бўлганлигини билди. Бироқ, меросга эгаликка киришмаган К.нинг отаси ҳам 2018 йил 12 июлда вафот этди ва бутун мол-мулкини ўғлига васият қилиб қолдирди. Отадан қолган меросга ворис бўлиш муддати К. учун 2018 йил 12 октябрда тугаган, бироқ узок муддатли хизмат сафарини суд уч ойлик муддат ўтказиб юборилишида узрли сабаб деб топиб, К.нинг ворисликка киришиш муддатини узайтириш мумкин бўлади. Агар ворис амалда меросни қабул қилган, бироқ ўз ҳуқуқларини нотариал тарзда расмийлаштирмасдан вафот этган бўлса, ворисликнинг ўтиши юз бермайди, унинг ворислари эса умумий асосда ворис бўладилар, яъни мол-мулк собиқ мерос қолдирувчига эмас, балки унинг ўзига тегишли деб ҳисобланади.

Агар фуқарода ворис меросдан воз кечган тақдирда ёки номуносиб ворис меросдан четлатилган тақдирда ворислик ҳуқуқи юзага келса, бундай фуқаролар уларда ворислик ҳуқуқи юзага келган кундан бошлаб 6 ой мобайнида меросни қабул қилишлари мумкин.

Меросхўр ўзига тегиши лозим бўлган меросни ёки унинг бир қисмини (улушини) олиш ҳуқуқига, агар у кейинчалик меросдан воз кечмаса, ворислик ҳуқуқидан маҳрум этилмаса ва уни меросхўр этиб тайинлаш тўғрисидаги васият фармойиши ҳақиқий эмас деб топилиши натижасида мерос олиш ҳуқуқини йўқотмаса, мерос очилган вақтдан эътиборан эга бўлади.

Меросни қабул қилиб олиш меросхўрнинг илтимосига кўра унга мерос очилиши жойидаги нотариус томонидан бериладиган ворислик тўғрисидаги гувоҳнома билан тасдиқланади.

³ Кириллова Н. С. Наследственное правоотношение: Автореф.канд.юрид.наук. – М.2002. – С.18.

⁴ Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву // http://civil.consultant.ru/elib/books/9/page_1.html

Меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома мерос очилган кундан эътиборан 6 ой ўтганидан кейин берилади. Қонун бўйича мерос олинганида ҳам, васиятнома бўйича мерос олинганида ҳам, агар нотариус тегишли мол-мулкка ёхуд бутун меросга нисбатан гувоҳнома беришни сўраб мурожаат этган шахслардан бошқа меросхўрлар йўқлиги тўғрисида маълумотларга эга бўлса, гувоҳнома юқорида кўрсатилган муддат тугамасидан олдин берилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Судлар томонидан мерос ҳуқуқига оид қонунчиликнинг қўлланилиши тўғрисида” 2011 йил 20 июлдаги 05-сон қарорининг 18-бандида меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома, ворислик васият ёки қонун бўйича эканлигидан қатъи назар, мерос очилган кундан бошлаб олти ой ўтгандан сўнг мерос очилган жойдаги нотариус томонидан берилиши, ФК 1146-моддаси учинчи қисмида назарда тутилган ҳоллар бундан мустаснолиги, меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномани олиш меросхўрнинг мажбурияти эмас, балки ҳуқуқи бўлганлиги сабабли, қонунда меросхўр бундай гувоҳнома бериш тўғрисида ариза билан мурожаат қилиши шарт бўлган муддат белгиланмаганлиги судларга тушунтирилган⁵.

Нотариуснинг меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома беришни рад этиши устидан меросхўр томонидан судга шикоят берилиши мумкин бўлиб, у Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг 28-боби қоидаларига биноан кўриб чиқилади.

Агар нотариус томонидан рад этилиши бошқа шахсга меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома берилганлиги ёки мерос мулки ФКнинг 1157-моддасига асосан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёки давлатга ўтказилганлиги билан боғлиқ бўлса, ариза даъво иши юритиш тартибида кўрилади⁶.

Меросни қабул қилиш учун муддат Ўзбекистон қонун ҳужжатлари билан белгиланмаган. Яъни ворис исталган вақтда нотариусга унга ворислик тўғрисидаги гувоҳнома бериш талаби билан, агар у шундай ҳуқуққа эга бўлса, мурожаат қилиши мумкин.

Дарвоқе, баъзи хорижий мамлакатларнинг қонунчилиги меросни қабул қилиш учун муайян муддатни назарда тутади. Масалан, Россия Федерациясининг Гражданлик кодексининг⁷ 1154-моддасига мувофиқ бундай муддат 6 ой деб белгиланган. Агар ворис нотариусга ушбу муддат мобайнида

⁵ Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Судлар томонидан мерос ҳуқуқига оид қонунчиликнинг қўлланилиши тўғрисида” 2011 йил 20 июлдаги 05-сон қарори // <https://lex.uz/docs/2414320>

⁶ Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси // <https://lex.uz/docs/180552>

⁷ Гражданский кодекс Российской Федерации // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154

мурожаат қилмаса, у ворислик ҳуқуқини йўқотади, бундан муддатни суд узрли сабабларга кўра ўтказиб юборилган деб топганлиги мустаснодир.

Меросни олиш (қонун бўйича ёки васият бўйича) учун ворис уни қабул қилиши, яъни ворислик мол-мулки мерос қолдирувчидан унга ўтиши тўғрисидаги хоҳиш-иродаси ва меросни олишга доир ўз ниятини изҳор этиши керак. Бунда ворис мерос қолдирувчига ҳаётлигида тегишли бўлган мулкӣ ҳуқуқлар ва мажбуриятларда унинг ўрнини босади. Шунини таъкидлаш лозимки, кишини меросни қабул қилиб олишга мажбурлаб бўлмайди, вориснинг ўзи уни қабул қилиш ёки рад этишга бўлган ўз хоҳиш-иродасини изҳор этиши керак.

Қонун меросни қандайдир шартлар ёки таъкидлашлар билан қабул қилиб олишга йўл қўймайди, масалан, ворисда қабул қилаётган мерос учун солиқ тўлашга пул бўлгандагина меросни қабул қилиб олиш мумкин эмас. Агар меросни қабул қилиб олиш тўғрисидаги аризада бирор-бир шартлар ёки таъкидлашлар мавжуд бўлса, у ҳақиқӣ эмас (ўз-ўзидан ҳақиқӣ эмас) деб баҳоланади, шу сабабли уни тақдим этиш меросни олишга олиб келмайди, ушбу аризага асосан берилган меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома эса кучга эга бўлмайди.

Агар ворислар бир нечта бўлса, уларнинг ҳар бири мероснинг ўзига тегишли улушини қабул қилганлиги тўғрисида эълон қилиши керак. Агар уни бир ворис қабул қилган бўлса, бу нарса бошқа ворислар томонидан мерос ўз-ўзидан қабул қилиб олинishiга олиб келмайди.

Ворис меросни ҳақиқатда қабул қилиб олганлигидан далолат берувчи, хусусан, қуйидаги ҳаракатлар содир этганлиги эътироф этилади:

- ворислик мол-мулкига эгалик қилиш ёки уни бошқаришга киришиш (масалан, мерос қолдирувчининг квартирасида амалда яшаганлик);
- ворислик мол-мулкни бут сақлаш, уни бошқа шахсларнинг тажовузлари ёки даъволаридан ҳимоя қилиш чораларини кўриш (масалан, мерос қолдирувчининг автомашинасига сигнализация ўрнатиш);
- ворислик мол-мулкни сақлаш харажатларини ўз ҳисобидан амалга ошириш (масалан, коммунал хизматлар ҳақини тўлаш);
- мерос қолдирувчининг қарзларини ўз ҳисобидан тўлаш ёки учинчи шахслардан мерос қолдирувчига тегишли пул маблағларининг олинishi (масалан, мерос қолдирувчига ҳаётлигида тўланмаган иш ҳақининг).

Бундай ҳаракатларнинг рўйхати мерос қабул қилиб олинганлигини тасдиқлайдиган ҳар қандай бошқа амалдаги қонуний ҳаракатлар билан тўлдирилиши мумкин.

Қонунда назарда тутилган, меросни амалдаги ҳаракатлар билан қабул қилиш усули кейинчалик вориснинг нотариал идорага меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома бериш юзасидан ариза билан мурожаат қилишини истисно этмайди. Ворисда меросни қабул қилишда нотариал идора учун етарли исбот-далиллар бўлмаганда меросни қабул қилиш учун юридик аҳамиятга эга бўлган далиллар суд тартибида белгиланиши мумкин.

Агар ҳақиқатда меросни қабул қилиб олган ворис унга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳномани расмийлаштирмаган бўлса, бу ҳол унинг бундай ҳуқуқдан маҳрум этилишини билдирмайди. “Очиқ улуш” (ворис мерос қолдирувчи билан унинг вафот этишигача бирга яшаган ва ворислик ҳуқуқларини расмийлаштирмаган ҳолат) ворис ёки ворислар унинг вафотидан кейин меросга оид ҳуқуқни расмийлаштиришга қарор қилишларига қадар мавжуд бўлиши мумкин. Меросни расмийлаштиришнинг вақт доираларини мазкур ҳолларда қонун чиқарувчи белгиламаган.

Мерос мулки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига, давлатга ёки бирор-бир шахснинг эгалигига ўтказилганлиги тўғрисида меросхўрларга нотариал идора томонидан меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳнома бериш рад этилса, меросхўр судга шикоят қилишга ҳақли. ФКнинг 1146-моддасига асосан меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома мерос очилган кундан эътиборан олти ой ўтгач берилади. Ушбу ўринда айтиш жоизки айрим давлатларда меросни қабул қилиш бўйича турлича муддат белгиланган. Жумладан, Украина ФКнинг 1268- моддасига асосан, қонун бўйича меросни қабул қилиб олиш учун олти ой муддат белгиланган⁸ бўлса, Германияда меросни қабул қилиш учун олти ҳафта, Италияда ўн йил, Польшада олти ой, Чехияда бир ой муддатда, Францияда ўттиз йил муддат ичида меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисида гувоҳномани олиш учун нотариал идорага мурожаат этиш мумкин⁹.

ФКнинг 1147- моддасида меросдан воз кечиш ҳуқуқи кўрсатилган бўлиб, бунга асосан, меросхўр ўзининг ворисликка чақирилганини билган ёки билиши лозим бўлган кундан бошлаб олти ой ичида меросдан воз кечишга ҳақли. Қонуннинг ушбу моддаси амалиётда қўлланилгач, ижобий натижа бермади. Бу ҳолатни мисол билан таҳлил қиладиган бўлсак, шахс вафот этгач, унинг ворислари ичидан бирортаси мерос олишни истамаса, олти ой муддат ичида нотариал идорага, меросдан ўзига тегишли улушини олишдан воз кечганлиги

⁸“Сроки для принятия наследства и последствия их пропуска”// Ж.Бюллетень нотариальной практики. ООО Издательство Юрист.2007,– №4. –С.6-8.

⁹ “Сроки для принятия наследства и последствия их пропуска”// Ж.Бюллетень нотариальной практики. ООО Издательство Юрист.2007,–№4. –С. 6-9.

ҳақида ариза бериши лозим. Олти ой ўтгач нотариус ушбу мазмундаги аризани қабул қилиши қонунга зид бўлиб ҳисобланади. Бизнинг одатларимизга кўра, ҳовли-жой ота-она вафотидан сўнг, кўпинча кичик ўғилга қолади. Бунинг учун бошқа меросхўрлар ўз улушини олмаслик ҳақида олти ой ичида нотариусга ариза бериши керак. Одатда миллий урф-одатимиздан келиб чиқиб, мерос ҳақида марҳумнинг йилини ўтказиб нотариусга мурожаат этилади. Бундай ҳолларда барча меросхўрлар мазкур ҳуқуқ нормасидан келиб чиқиб, амалиётда аввал меросни қабул қилиб олиб, сўнг улушини бир меросхўр (укаси)га ҳады шартномаси асосида ўтказиб бермоқдалар. Ушбу ҳолатда фуқаролар идорама-идора юриб, мерос ишига алоҳида ҳужжат, ҳады учун алоҳида ҳужжат тўплаб, сарсон бўлмоқдалар. Фикримизча, ФКнинг 1147- моддасидаги “меросхўр ўзининг ворисликка чақирилганлигини билган ёки билиши лозим бўлган кундан бошлаб, деган жумладан сўнг “олти ой муддат” деган жумлани “бир йил муддат ичида” деб ўзгартириб, “меросдан воз кечишга ҳақли” деган жумлани қўшиш лозим. Бу ўзгартириш фуқароларимизнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган омиллардан бўлади деб ўйлаймиз.

Таъкидлаш жоизки, Францияда меросдан воз кечиш ҳуқуқини амалга ошириш учун ўттиз йил муддат белгиланган¹⁰. Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 26 декабрдаги “Нотариат тўғрисида”ги 343-И-сон қонуни 59-моддасининг иккинчи қисмига кўра, меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома барча меросхўрларга биргаликда ёки уларнинг хоҳишига кўра ҳар бирига алоҳида берилиши мумкин¹¹. Агарда мерос қолган мулкка суд ёки тергов идоралари томонидан тақиқ солинган бўлса, мерос олиш ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳномани бериш тақиқ олиб ташлангунча тўхтатиб турилади.

Адабиётларда оталикни тан олиш ёки оталик фактлари белгиланиши, у қайси шаклда амалга оширилганлигидан қатъий назар, ота-она ҳамда бола ўртасида ҳуқуқ ва мажбуриятлар вужудга келишига асос бўлиши таъкидланади¹². Бу эса айни пайтда меросхўрлар доирасини белгилаш муаммоларни вужудга келтириши мумкин. Шу сабабли оталикни белгилаш орқали меросхўрлар доирасини аниқ ифодалаш имкони юзага келади.

Асосан бундай ҳолларда судга мурожаат қилувчилар ўртасида, яъни меросхўрлар доирасини аниқлашда юзасидан даъво ёки алоҳида иш юритиш

¹⁰ “Сроки для принятия наследства и последствия их пропуска”// Ж.Бюллетень нотариальной практики. ООО Издательство Юрист.2007, –№4. –7 с.

¹¹ Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 26 декабрдаги “Нотариат тўғрисида”ги 343-И-сон қонуни // <https://lex.uz/docs/54458>

¹² Эсанова З.Н. Оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларни судда кўришнинг процессуал хусусиятлари. юрид. фан. номз. дисс...автореф. –Тошкент: 2005. -22 б.; Эсанова З.Н. Болалар тарбияси билан боғлиқ низоларни фуқаролик судида кўришнинг процессуал хусусиятлари. юрид. фан. док. дисс...автореф. –Тошкент: 2010. -42 б.

тартибида иш қўзғатиш тўғрисида мунозара қилинади, лекин қонунчилигимизда вафот этган шахс (фарзанд)га нисбатан оталикнинг белгиланиши ҳақида ҳеч қандай кўрсатма мавжуд эмас. Бундай ҳолларда вафот этган шахсдан қолган меросга эга бўлиш мақсади ота-она ёки бошқа манфаатдор шахсларни судга мурожаат қилишига олиб келади ва натижада иш бўйича манфаатдор шахслар ўртасида турли хил низолар юзага келишига сабаб бўлади. Бундай низоли ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида, Оила кодексининг 62-моддасига бешинчи қисм сифатида **“ўзаро никоҳда бўлмаган шахслардан туғилган боланинг вафотидан сўнг унга нисбатан оталикни белгилашга йўл қўйилмайди”**, деган жумла киритилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Қонун бўйича ворис (меросхўрлар) доирасини белгилашда юридик шахснинг меросхўр бўлиши масаласи ФКда ноаниқ белгиланганлигига эътибор қаратиш лозим. ФКнинг 1118-моддаси иккинчи қисмида “мерос очилган пайтда тузилиб бўлган юридик шахслар” меросхўр бўлишлари мумкинлиги белгиланган. Бироқ мерос очилган пайтда тузилиб, кейинчалик ушбу юридик шахснинг тузилиши ҳақиқий эмас деб топилиши ёки унинг тугатилиши ҳолатлари эса ФКда очиқ қолдирилган. Фикримизча, бу ҳолатда “мерос очилган пайтда” эмас, балки “мерос очилгунга қадар” юридик шахс тузилган бўлиши лозим. Чунки, “мерос очилган пайтда тузилиб бўлиниш” ноаниқ ҳисобланади, зеро ФКнинг 1116-моддасига кўра мерос шахс вафотидан сўнг дарҳол очилади.

Бу борада Қозоғистон ГКнинг 1044-моддасида аниқ қоида ўрнатилганлигини кўриш мумкин. Жумладан, Қозоғистон ГКнинг 1044-моддаси 2-қисмида¹³ белгиланишича, мерос очилгунга қадар тузилиб бўлган ва мерос очилган вақтда фаолият юритаётган юридик шахслар, шунингдек давлат васият бўйича меросхўр бўлишлари мумкин.

Шундан келиб чиқиб, ФКнинг 1118-моддаси иккинчи қисмини қуйидагича белгилаш лозим:

Мерос очилгунга қадар тузилиб бўлган ва мерос очилган вақтда фаолият юритаётган юридик шахслар, шунингдек давлат ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳам васият бўйича меросхўр бўлишлари мумкин.

¹³ Гражданский кодекс Республики Казахстан // https://kodeksy-kz.com/ka/grazhdanskij_kodeks_osobennaya_chast/1044.htm

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES)

1. Гражданское право / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – Т. 3. – М.: Статут, 1999. – С. 527.
2. См. подробнее: Эйдинова Э.Б. Наследование по закону и завещанию. – М.: Юридическая литература, 1984.
3. Кириллова Н. С. Наследственное правоотношение: Автореф.канд.юрид.наук. – М.2002. – С.18.
4. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву // http://civil.consultant.ru/эlib/books/9/page_1.html
5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Судлар томонидан мерос ҳуқуқида оид қонунчиликнинг қўлланилиши тўғрисида” 2011 йил 20 июлдаги 05-сон қарори // <https://lex.uz/docs/2414320>
6. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси // <https://lex.uz/docs/180552>
7. Гражданский кодекс Российской Федерации // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154
8. “Сроки для принятия наследства и последствия их пропуска”// Ж.Бюллетень нотариальной практики. ООО Издательство Юрист.2007,– №4. – С.6-8.
9. “Сроки для принятия наследства и последствия их пропуска”// Ж.Бюллетень нотариальной практики. ООО Издательство Юрист.2007,–№4. –С. 6-9.
10. “Сроки для принятия наследства и последствия их пропуска”// Ж.Бюллетень нотариальной практики. ООО Издательство Юрист.2007, –№4. –7 с.
11. Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 26 декабрдаги “Нотариат тўғрисида”ги 343-И-сон қонуни // <https://lex.uz/docs/54458>
12. Эсанова З.Н. Оталикни белгилаш тўғрисидаги ишларни судда кўришнинг процессуал хусусиятлари. юрид. фан. номз. дисс...автореф. –Тошкент: 2005. -22 б.; Эсанова З.Н. Болалар тарбияси билан боғлиқ низоларни фуқаролик судида кўришнинг процессуал хусусиятлари. юрид. фан. док. дисс...автореф. – Тошкент: 2010. -42 б.
13. Гражданский кодекс Республики Казахстан // https://kodeksy-kz.com/ka/grazhdanskij_kodeks_osobennaya_chast/1044.htm